

De drie grootste misverstanden

in het begrijpend leesonderwijs

Waarom
hebben
interventies
niet altijd het
beoogde
succes?

Als het gaat om begrijpend lezen kan er aan veel knoppen worden gedraaid, en dat gebeurt dan ook.

Maar wat nu als het niet de verbetering oplevert die u had gehoopt?

Veel scholen willen hun opbrengsten bij begrijpend lezen verbeteren

In ons werk worden we vaak gevraagd om het begrijpend leesonderwijs te optimaliseren. Vaak gaat het om vragen met de volgende strekking:

We hebben al van alles gedaan maar zien nog steeds tegenvallende opbrengsten."

De collega's blijven begrijpend lezen een lastig vak vinden, leerlingen zijn niet gemotiveerd om zelf te gaan lezen en vinden het vak begrijpend lezen niet leuk. Hoe gaan we hier mee om?"

Hoe weten we als school dat we met de gemaakte keuzes ons voldoende verantwoorden over ons beredeneerde aanbod?"

Als het gaat om begrijpend lezen kan er aan veel knoppen worden gedraaid, en dat gebeurt dan ook. In de praktijk levert het alleen lang niet altijd de verbetering op die was gehoopt. Hoewel schoolteams de urgentie op dit thema hoog hebben, blijkt het lastig om er goed grip op te krijgen. Dat komt mede door de misverstanden die er leven als het gaat om de 'knoppen die ertoe doen'. Met dit e-book willen we antwoorden én oplossingen bieden door drie misverstanden te belichten:

Misverstand 1 **Begrijpend lezen begint pas echt vanaf groep 4**

Misverstand 2 **Het volgen van de methode biedt de grootste kans op succes**

Misverstand 3 **Begrijpend lezen is een vak**

Begrijpend lezen [betekenis]

Het toekennen van betekenis aan geschreven taal.

Een actief en complex proces waarbij zaken als woordenschat, voorkennis en een juist gebruik van leesstrategieën van essentieel belang zijn.

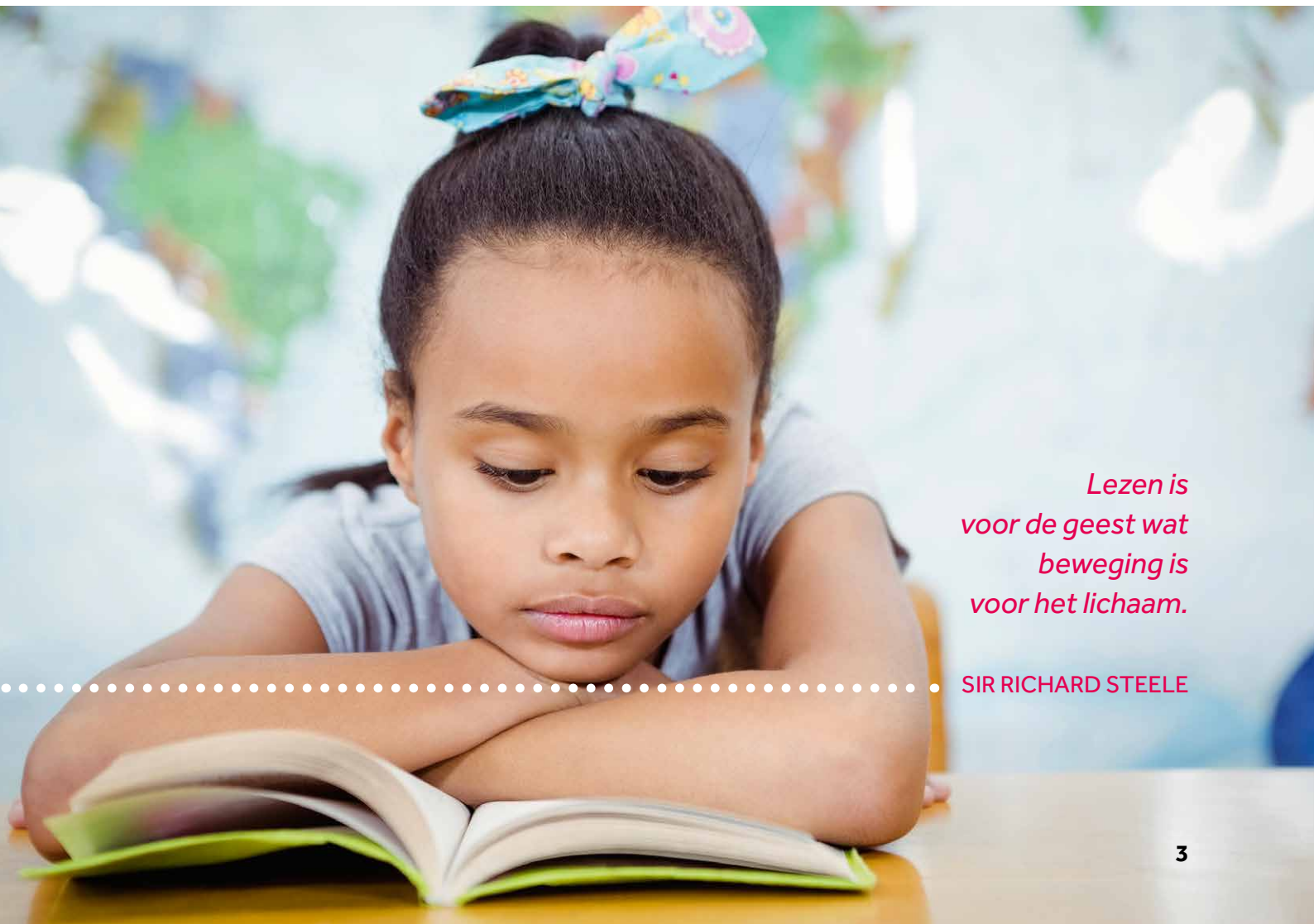
Eén van de meest essentiële vaardigheden in het basisonderwijs

Lezen is voor de geest wat beweging is voor het lichaam, zei de Britse essayist Richard Steele ooit. Begrijpend lezen is een van de meest essentiële vaardigheden in ons basisonderwijs. Kinderen die met begrip (online of geprinte) tekst kunnen lezen, en in staat zijn dit te koppelen aan hun eigen kennis en vaardigheden, hebben een vaardigheid voor het leven.

Onderwijs heeft volgens [Gert Biesta](#) ook de cruciale taak om leerlingen met onze democratische waarden te laten kennismaken. Deze taak begint bij taalvaardige leerlingen die zich kunnen uiten in taal.

Dit urgentiebesef vinden we daarom ook terug:

- in het Inspectieverslag dat rapporteert over de toegenomen druk op de overgangen po-vo-mbo; met andere woorden in het basisonderwijs wordt werkelijk de basis gelegd voor de verdere kansen van de leerling in het vervolgonderwijs.
- in het veranderde toetsingskader van de Inspectie. Met ingang van [1 februari 2016](#) hanteert de inspectie voor de tussenresultaten geen eigen normen meer maar zal ze scholen voortaan gaat bevragen op een beredeneerd aanbod in een doorgaande lijn. Het volgen van de ontwikkeling van de leerling staat hierbij centraal.

*Lezen is
voor de geest wat
beweging is
voor het lichaam.*

SIR RICHARD STEELE

Misverstand 1

Begrijpend lezen begint pas echt vanaf groep 4

Begrijpend lezen wordt pas onderdeel van het lesprogramma vanaf groep 4. Tenminste, dat denken we. Begrijpend lezen wordt echter voorbereid door begrijpend luisteren in de onderbouw.

Begrijpend luisteren en begrijpend lezen hebben in de basis dezelfde vaardigheden voor denken en leren. Door te luisteren naar teksten leren leerlingen betekenis te verlenen aan tekst; ze verbinden aanwezige kennis aan de nieuwe informatie en zo breiden ze hun kennis verder uit. Verderop in hun schoolcarrière, wanneer ze zelf teksten lezen, profiteren leerlingen aanzienlijk van deze basis. Luisteren (in de onderbouw) is voorwaardelijk voor het latere begrijpend lezen. Zoals het begrijpend luisteren niet stopt na groep 4, start het begrijpend lezen ook niet na groep 4.

Voor onderbouwleerkrachten is de manier van hardop denkend voorlezen meestal routine. Ze zijn er op gericht om hun luisterende leerlingen de tekst te laten begrijpen: ze leggen onbekende begrippen uit, ze lichten ingewikkelde passages toe en ze zijn keien in het expressief voorlezen! Hierop moet worden voortgebouwd. De aandacht die de onderbouw collega's geven aan het voorlezen van verhalende én informatieve teksten geven een krachtige impuls aan de kennis van de wereld en de woordenschatontwikkeling. Dat kunnen veel jonge leerlingen heel goed gebruiken.

Ook als we kinderen vervolgens (technisch) leren lezen zou het goed zijn deze twee vaardigheden weer in samenhang aan te bieden en te oefenen. Het gericht oefenen van de denkvaardigheden die er toe doen bij luisteren en lezen start dus eigenlijk vanaf groep 1.

Als schoolleider is de afstemming tussen wat er in de onderbouw en bovenbouw gebeurt dus erg belangrijk. De doorgaande leerlijn begint echt op dag één dat de kinderen de school binnenkomen en hun eerste verhaal horen vertellen.

Met andere woorden: in het begrijpend leesonderwijs zijn de leerkrachten in de onderbouw en bovenbouw in staat om in een doorgaande lijn af te stemmen op hetgeen leerlingen gedurende hun schoolcarrière in toenemende mate zelfstandig tijdens het lezen van teksten zullen gaan toepassen.

Kinderen leren als hun 'denken aanstaat', als ze met zelfvertrouwen gaan denken over wat ze zien, horen en lezen.

Misverstand 2

Het volgen van de methode biedt de grootste kans op succes

Als we maar een goede methode hebben voor begrijpend lezen, en we volgen die van a tot z, dan komt het met onze leerlingresultaten wel goed. De methodemakers zijn immers experts als het gaat om begrijpend lezen, die hebben daar goed over nagedacht, de focus van de leerkracht kan dan vooral uitgaan naar de didactiek.

Er zijn zeker goede methoden maar het effect op begrijpend lezen ligt wat genuanceerder. De methode leert de leerlingen vooral *leesstrategieën* aan. Heel belangrijk, het is het gereedschap dat de lezer kan gebruiken om een tekst te begrijpen. Wat we in de praktijk vaak zien, is dat het aanleren van deze strategieën een doel op zich wordt. De transfer naar andere teksten wordt te weinig gemaakt. Anders gezegd: de strategie snappen is nog iets anders dan hem ook buiten de methode toe kunnen passen.

We moeten strategieën vooral beschouwen als gereedschap om het begrijpen te bevorderen."

KEENE, 2010

Wat leerlingen nodig hebben is veel oefentijd buiten de methode om. Ze hebben de hulp van de leerkracht nodig om die transfer te kunnen maken.

“Zo, nu gaan we wereldoriëntatie doen.”

Alsof de leerlingen hier geen begrip nodig hebben!

Lezen met begrip is een denkproces en dat vraagt veel van de didactiek. Het is vooral belangrijk om leerlingen na te laten denken over een tekst, verbindingen te laten maken met wat ze al weten en heel veel oefengelegenheden te bieden waarin ze de geleerde strategieën toe kunnen passen om teksten te begrijpen. Een tekst bevat informatie en die informatie moet betekenis krijgen om de tekst te kunnen begrijpen. Als er niet wordt begrepen, wordt er ook niet geleerd. Dit geldt voor elke tekstsoort en voor elk tekstgenre.

De ontwikkeling van kennis (taalkennis en kennis van de wereld) en woordenschat zijn in voorwaardelijke zin van veel groter belang dan het onderwijzen van leesstrategieën. (Hirsch, 2007; Fischer & Frey, 2009). Maar aan het methodische begrip lezen wordt meer onderwijstijd geboden dan aan de gelegenheid om te kunnen oefenen en toe te passen met andere teksten. Hoe meer leerlingen weten over de wereld en over taal en hoe groter hun woordenschat, hoe makkelijker zij teksten begrijpen. Gericht werken aan het activeren en opbouwen van achtergrondkennis en woordenschat zal dan ook meer voor uw begrip leesresultaten doen dan het aanleren van de leesstrategieën. Omdat dit trage processen zijn, moet het vanaf groep 1 aandacht hebben.

Leerkrachten die kennis hebben van de leerlijnen (tip: SLO*), zullen zich comfortabeler voelen om zelf verantwoorde keuzes te kunnen maken uit het aanbod. Wat laat ik mijn leerlingen leren van deze tekst? Een bewustwording die ook aansluit bij de aankondiging van de [inspectie op 1 februari 2016](#) om de tussenresultaten niet meer te beoordelen maar voortaan de ontwikkeling van leerlingen centraal te zetten.

Het vraagt om heel bewust bezig te zijn met je vak: dit moeten mijn leerlingen kunnen, hier staan ze nu, en dit is mijn aanbod om ze verder te brengen.

* SLO heeft de Leerstoflijn Lezen beschreven en deze is te [downloaden](#).

Misverstand 3

Begrijpend lezen is een vak

Dit misverstand is eigenlijk een logisch gevolg van het tweede misverstand. Als het begrijpend leesonderwijs te veel wordt gekoppeld aan de methode, wordt er te weinig geoefend met het toepassen van de strategieën van begrijpend lezen hebben we zojuist gezien.

Dat oefenen van die strategieën zou ook (of juist) in de andere (zaak)vakken plaats moeten vinden. Kinderen hebben immers begrijpend lezen nodig om andere dingen te leren.

Lezen met begrip lijkt een kwestie van vragen beantwoorden over de tekst op stippelijntjes van het werkblad. De les is gedaan als het werkblad is gemaakt. Maar in werkelijkheid is het maken van deze werkbladen niet alleen een onderdeel van het (zaak)vak, zoals bijvoorbeeld geschiedenis, maar is hier in feite ook sprake van een toets in begrijpend lezen.

Als leerkracht zouden we leerlingen in de andere vakken de transfer moeten laten zien. Bijvoorbeeld op de volgende manier:

“Maandag gebruikten we de tekst over hoe belangrijk het scheiden van afval is om het samenvatten beter te leren. Vandaag gaan we verder met ons thema ‘Romeinen in Nederland’. We gebruiken de tekst om meer te leren over die tijd. Samenvatten gaat ons nu helpen, want we kunnen immers niet alles onthouden wat er in de tekst staat”.

*Het belang van leesbegrip wordt wel gezien,
maar er is te weinig oog voor de tekst.*

KARIN VAN DE MORTEL

Voorwaarden voor goed begrijpend lezen onderwijs

De drie misverstanden en hun achtergronden staan natuurlijk niet helemaal los van elkaar. Er is ook samenhang. Uiteindelijk gaat het om een integraal taalbeleidsplan in de school, waarbij in ieder geval vier elementen een belangrijke rol zouden moeten hebben:

1. De instructievaardigheden van de leerkracht en de kracht om vanuit andere vakgebieden het begrijpend lezen toe te laten passen.
2. De vaardigheden van de leerkracht om te kunnen differentiëren naar de leerbehoefte van de leerling.
3. Een doorgaande leerlijn van begrijpend luisteren naar begrijpend lezen waarbij de methode vooral ondersteunt om vaardigheden aan te leren.
4. De ruime gelegenheid tot veel, genrerijk (voor-)lezen, zowel print als online.

Binnen goed begrijpend leesonderwijs **kan** een methode een passende plek krijgen in de doorgaande lijn van begrijpend luisteren naar begrijpend lezen. En vanaf het moment dat kinderen kunnen lezen worden begrijpend luisteren en begrijpend lezen beide in samenhang aangeboden.

We moedigen u aan verhalende en informatieve teksten van allerlei genres en van verschillende niveaus in de zaakvakken te integreren en leerlingen te stimuleren tot nadenken over de betekenis en inhoud van teksten. Op de website www.entoen.nu (de canon van de Nederlandse geschiedenis) vindt u mooie tekstvoorbeelden van wat hier wordt betoogd.

Implementeer en borg het aanbod en aanpak in een lees- (of taal)beleidsplan waarin ook filmbeelden zijn opgenomen die illustreren welke aanpak er wordt bedoeld. Zo voorkomt u dat de ingezette koers verwatert door personeelwisselingen zoals nieuwkomers en bouwwisselaars.

Als zo aan deze drie elementen wordt gewerkt, ontstaat er een sterke cultuur in de school als het gaat om één van de grootste randvoorwaarden voor goede leerling resultaten. En daarmee voor de toekomst van uw leerlingen.

Knelpunten begrijpend lezen

- *In groep 6 neemt de motivatie om te lezen vaak af onder andere door leesangst (Thijs Nielen, 2016)*
- *Een kwart tot een derde van de leerlingen is in groep 8 zwak (Van den Broek 2010);*
- *Nederlandse kinderen zijn geen gemotiveerde lezers; bijna 50% van de kinderen leest thuis nooit (PISA 2009);*
- *De leesvaardigheid van zwakke lezers neemt af als ze niet meer lezen (Willms en Murray, 2007).*

Luisteren, denken, lezen en begrijpen wat je leest... Het zijn onmisbare vaardigheden voor ieder mens.

Met dit eBook hebben we scholen een steun in de rug willen geven om te focussen op de belangrijkste pijlers. Want als we scherp hebben wat er werkelijk toe doet, wordt het kiezen van de juiste knoppen een stuk makkelijker. Wij wensen u veel wijsheid toe.

www.cps.nl/begrijpendlezen
(look als u hier eens over door wilt praten)

Over de auteurs

Karin van de Mortel

Karin van de Mortel is taal- en leesexpert. Zij vertaalt onder andere cruciale inzichten uit wetenschappelijk onderzoek naar concrete aanwijzingen voor de lespraktijk en is auteur van diverse publicaties en werkmappen op dit thema zoals het [Handboek begrijpend lezen](#), [Grip op leesbegrip](#) en [veel meer titels](#).

Els Loman

Els Loman is expert op het gebied van taal en leren en adviseert scholen, besturen en gemeenten bij het ontwikkelen en implementeren van taalbeleid. Daarnaast publiceert ze artikelen en draagt bij aan publicaties over taal.